

Taimeainelise **Mulgi tikandi** kompositsioonivõtted kannavad keskaegse väljenduslaadi pitserit. Eelkõige väljendub see üksikmotiivide kasutusviisis, kus motiivid paiknevad romaani ja gooti dekoorile iseloomulikult üksteise kõrval, kokku sulatamata ning seejuures ka ajastule väga tüüpilises süsteemis.

Piiratud pinnal oli valdav kompositsioonivõtte ornamendielementidest moodustatud korrapärane ruut või diagonaalvõrk, millel on risti-, sõõri- ja elupuumotiividest diagonaalvõrksüsteemis tikandi ornament.

Need kaunistused on romaani ja gooti tekstiilidele, vitraažakendele ja miniatuuridele tüüpilised – ristuvatest sirgjoontest loodud ruut- ja diagonaalvõrgud, mille igas võrgusilmas paiknevad sarnased või vahelduvad elemendid. Sel võrgustikul on enamasti ka raamiv ääris, milles esineb perioodile omane korrapärane väärt või seda jäljendav siksakjoon.

Arhailises tikandis olid kõik motiivid piiratud tumesinise lõngaga, mis aitas teisi värve siduda ja andis üpris hõredale tikandile tõsise ilme. Peale sinise kasutati veel punast, rohelist, kollast ja heledamat sinist.

Keskajal omistati värvustele sümboolne tähendus

Eriti armastati rõhutada kontuuri

Soe roheline – maa, kasvavate taimede, kui ka surma värvus.

Teisi värvusisiduva ja tasakaalu loov

Sügavsinine – tähistas taevast ja mõtlemist.

Sinine roos oli keskajal irreaalsuse sümbol.

Punane – maa, vere, tule ja armastuse värv.

Kollane – päikesevalgus.

Tikandi elementideks oli sõõr, rist, siksakjoon ja võrgustikud, millest on koostatud palju erisuguseid motiive. Kuigi elemendid olid geomeetrist laadi, ei ole käesolev ornament geomeetiline, sest motiivid ja nende asetus on vaba käsitlusega. Taimeosakesi kujutavad puusapõlledel rosetid (6-, 8- või 9-leheline õis), elupuuvõrsed jt elemendid.

ELUPUU

On universaalse maailmapuuna Euroopas tuntud juba kiviajal.

- maailma tsenter ja kõigi eluprotsesside alus.
- On olnud absoluutse reaalsuse ja surematuse sümbol.

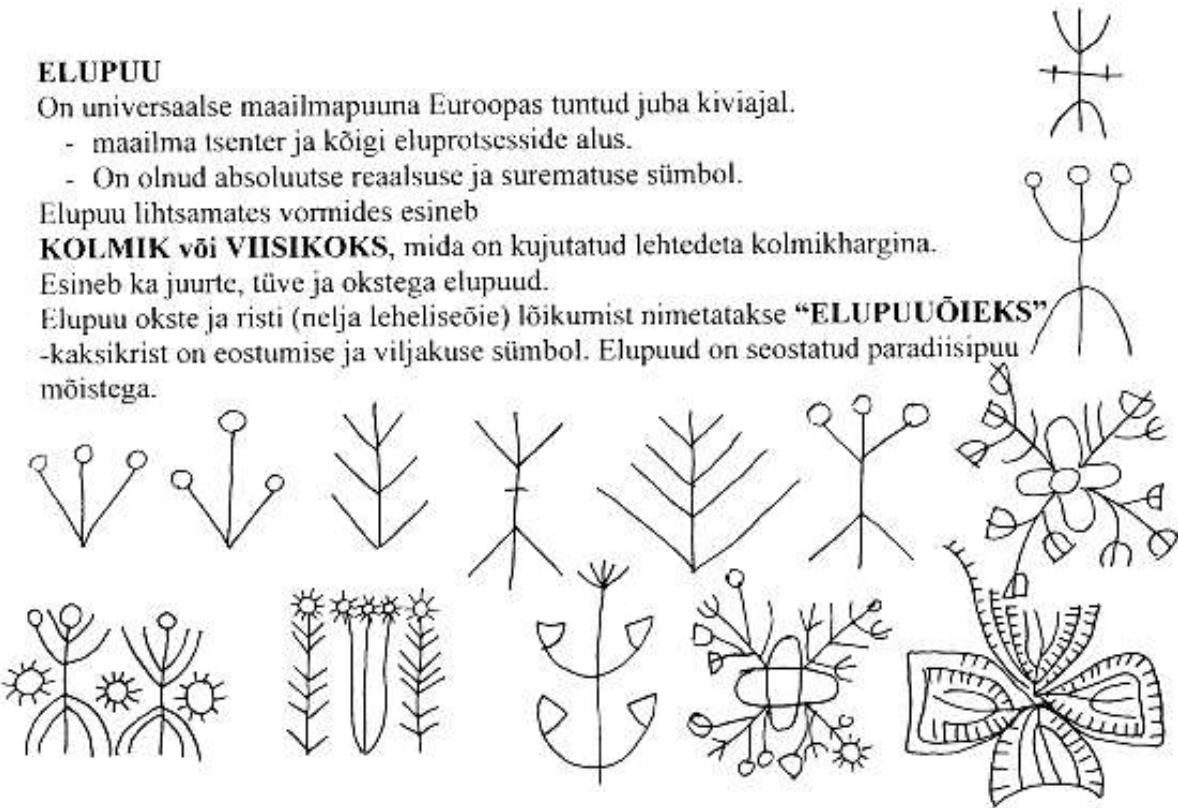
Elupuu lihtsamates vormides esineb

KOLMIK või **VIISIKOKS**, mida on kujutatud lehtedeta kolmikhargina.

Esineb ka juurte, tüve ja okstega elupuud.

Elupuu okste ja risti (nelja leheliseõie) lõikumist nimetatakse **“ELUPUUÕIEKS”**

-kaksikrist on eostumise ja viljakuse sümbol. Elupuud on seostatud paradiisipuu mõistega.

(Sirje Rohtla)

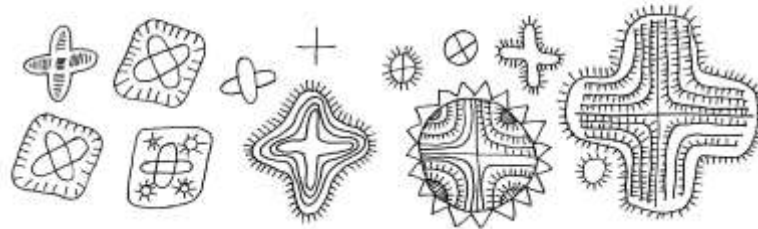

RIST

- tähistab maa ja taeva vahelisi suhteid
- on tasakaalusümbol

Tikandis kohtame rohkesti sämbukestega riste.

Mitmekordsete kontuuridega ümbritsetud ristidel on kaitse tähendus.

SÕÖR

Üks põhimotiiv

- Kosmilise märgina sümboliseerib universumit, kõiksust, lõpmatust, täiuslikkust, korda ja harmooniat. Ning olnud elu taevakehade ja aja ringkäigu tähis.
- Müstilise tsentrumina on sõõr kõigi rahvastel olnud ühtlasi ka päikese embleem ja maa märk.

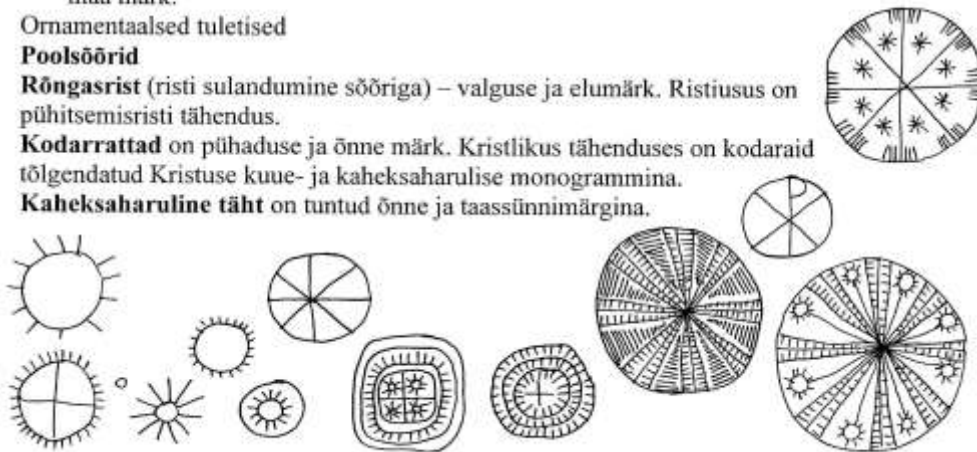
Ornamentaalsed tuletised

Poolsõõrid

Rõngasrist (risti sulandumine sõõriga) – valguse ja elumärk. Ristiusus on pühitsemisristi tähendus.

Kodarrattad on pühaduse ja õnne märk. Kristlikus tähenduses on kodaraid tõlgendatud Kristuse kuue- ja kaheksaharulise monogrammina.

Kaheksaharuline täht on tuntud õnne ja taassünnimärgina.

ROOS

Motiivi on tugev side sõõriga. Ristiusu sümboolikas tähistas müstilist tsentrumit.

- on taevaliku täiuslikkuse universaalne märk
- Jumala sümbol

Lillede kuningannana oli roos Neitsi Maarja sümbol, tähistades andumist, kannatust ja vaikimist.

Õielehtede arvu järgi omakorda mitmed tähendus varjundid.

- viieleheline roos- vaikimine
- kuueleheline roos – ühtsusetasakaal ja õnn
- seitsmeleheline roos – pühaduse sümbol.
- Kaheksaleheline roos – taassünd

Paistus tunti varasemal ajal nagu teisteski Mulgi kihelkondades ühevärvilisi villaseid õlakatteid – sõbasid (sõuke, kõrik). Seda tõendavad kaks Paistust saadud ja ilmselt juba 17. sajandist pärinevat valget sõba, samuti üksikud mälestused mustadest sõbadest.

Mustad (lambapruunid) sõbad olid geomeetriliste kaunistustega, valgete sõbade kaunistuseks oli rikkalik, Mulgi varasemale ornamendile iseloomulik mitmevärviline arhailine taimeaineline tikand. Ilmselt olid valged villased taimeainelise tikandiga sõbad varem olnud laiemalt levinud Mulgi alal, sest Hallistes ja Hemes mäletati samalaadse villase kaunistusega linaseid õlakatteid.

Sõba oli abielunaise pidulik õlakate, millega käidi külmal ajal kirikus ja külas, kuid tal oli oma kindel koht ka pulmatraditsioonis. Sõbade kandmise aeg ulatus Paistus 19. sajandi keskpaika, mil selle kandmisest loobuti. Pruudi ülikonna osana püsis see pulmatavandite tõttu veel mõnda aega kasutusel.

Halliste-Karksi naised kandsid 19.saj. I poolel lisaks ees kantavatele põlledele veel vanapärase nähtusena **puusapõlli e. küllerätte**. Neid kandsid nii abielus naised kui ka täiskasvanud tüdrukud põhiliselt vaipseelikutega – villase sõukese või linase pallapoolega ja need kuulusid piduülikonna juurde. Neist põlledest kuuleme sageli just ühenduses pulmarõivastega, sest pulmaülikonnas püsisid nad kõige kauem kasutusel – 19. sajandi keskpaigani. Neid teatakse olnud nii ühtlase laiusega või ülalt kitseneva ühekordse põllekese kujulisi kui ka käterätitaoliselt kahekordselt kokkumurtuna vööle riputatavaid. Puusapõlli kantud mõlemal puusal ning need teinud nooriku puusad hästi paksuks. Karksist on andmeid ka *kinnikoet* küllerätist, millel olnud harulised otsad. Sõukesel kantavaid haruliste otstega rätte mäletatakse ka Hallistest. Puusapõlled kandmise kohta on teateid veel Tarvastu ja Paistu kihelkondadest.

Puusapõlled õmmeldi valgest linasest riidest, otsad kaunistati villase lõngaga tikitud arhailise taimeainelise kirjaga ja samast lõngast narmastega: *"lõngast nõglut mitmet karva rattit ja rõngit täis"* ehk kirjuks *"aet lõngast"*. Taimemotiivide kõrval kaunistati rätte ka piludega.

Laiuselt võrduvad küljerätid käterätiga. Puusapõlli kanti külje peal ja nad katsid vaipseeliku vaheliti käiva koha. Nii pikalt kui küljerätt sõukesel rippus, jäeti mõnel juhul selle hõlm poogaga servamata. Neid kantud vöö küljes paremal pool rippumas, et üks väljaõmmeldud ots teisest kõrgemale. Enamik teateid kinnitab, et Mulgi naised kandsid oma küljerätte mõlemal puusal, kuid leidub ka andmeid, et ainult kas paremal või vasakul küljel. Ei kantud aga taga, nagu mõne üksikteate järgi on hakatud ekslikult arvama.

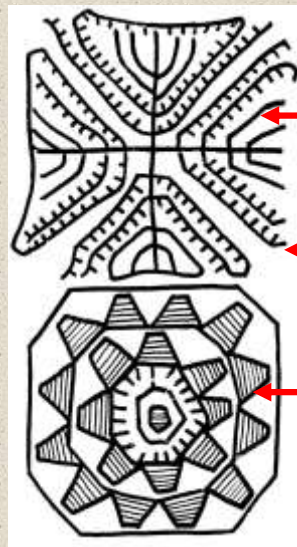
Karksi käterätikujuline küllerätt rippunud paremal puusal, Hallistes seevastu on ahenevat puusapõlle kantud vasakul küljel sõukese rao (lahtise külje) kohal, nii et suurem osa põllest tulnud raost ettepoole.

Hilisemal ajal eeskantavad põlled olid Mulgi naistel rohelisest villasest riidest, nende peal kanti vahel valget linast haraliste otstega põllerätti. Kõrtsiku peal aga kanti alati rohelist poevillasest riidest põlle, mille ääres oli punane villane kaunistuspael. Ilmselt on varemajal eeskantavad põlled olnud ka valged linased ja kaunistatud nagu puusapõlledki keskajast säilinud taimkirjadega. Valge pind kaeti tiheda vars-, sämp-, ahel-, rist-, ristik-, madal- või mähkpistes. Tumedate - siniste, roheliste, madarapunaste, pruunide ja mitmes varjundis kollaste lõngadega tikiti detailirohked ristid, sõõrid, õied, oksad ja tärnid.

PÕHIPISTED TIKANDIS

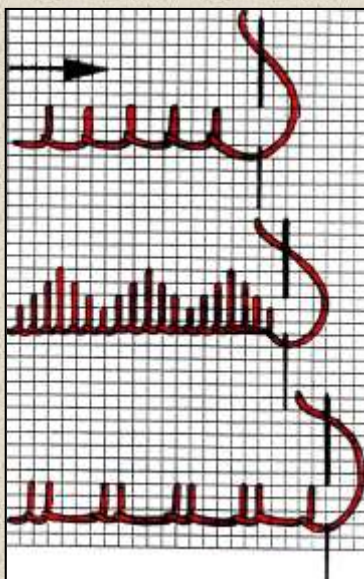
VARSPISTE

SÄMPPISTE

MÄHKPISTE
või MADALPISTE

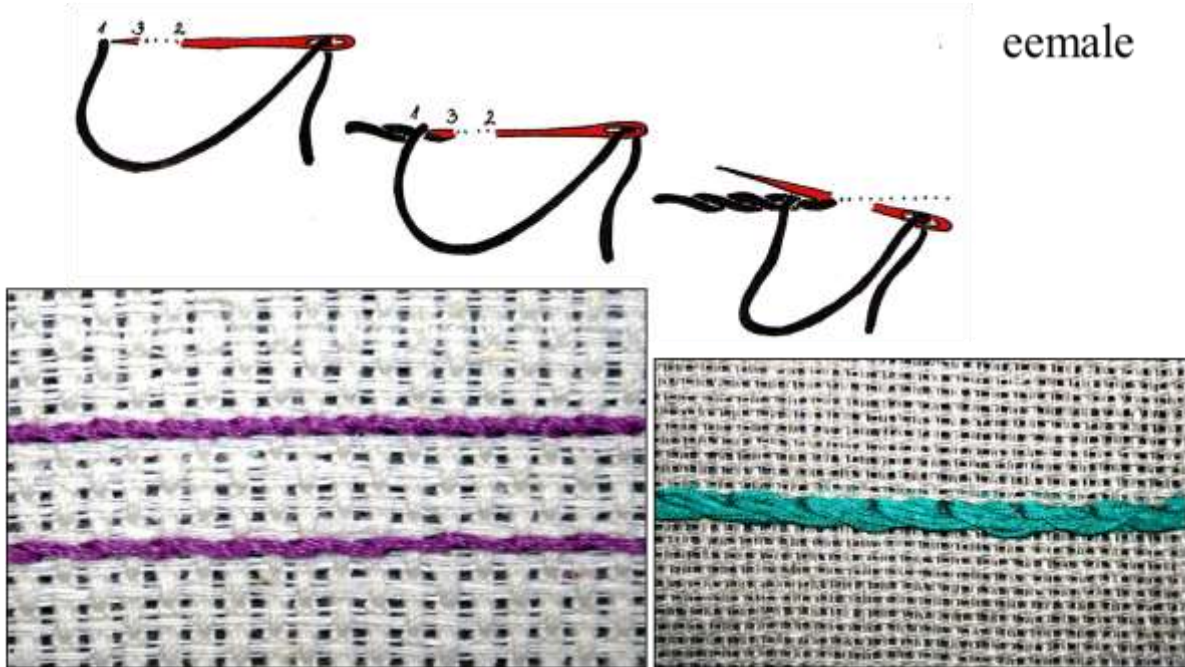
SÄMPPISTED

Varspiste

Tikitakse vasakult paremale, kuid võib tikkida ka endast

eemale

MÄHK- ja MADALPISTED

